

**Του Θαλάση Ληγοράκο ή Σπυριδάκο* (Από το βιβλίο του
Κυριάκου Δ. Κάσση «Μοιρολόγια της Μέσα Μάνης Α'»
σελίδες 297-303)**

Στα Τσικαλιά, Χωριό της Μ. Μάνης κοντά στ' Άλικα, υπάρχει η οικογένεια των Γρηγοριάνων (Γρηγοράκος, που από πολλούς φαίνεται αδελφή οικογένεια με τους Γρηγοράκηδες των Αλίκων και του Γυθείου). Οι Γρηγοριάνοι των Τσικαλιών είναι γνωστό ότι προέρχονται από την συντροφία (= σύνολο οικογενειών που συνήθως είναι εξ αίματος συγγενείς) των Γιαννακομιχελιάνων. Ο Θαλάσης λεγότανε Σπυριδάκος (ιδιαίτερος κλάδος των Γρηγοριάνων). Το μικρό του όνομα το πήρε επειδή γεννήθηκε κοντά στη θάλασσα (στο Σαρολιμένι Αλίκων) γύρω στα 1816.

Ο Θαλάσης ήταν πολύ αψύς και πολύ παλληκάρι. Έφηβος σχεδόν συμμετείχε στην επανάσταση κατά των Μπαβαρών (1834). Συνδέθηκε με κουμπαριά με τους Ζερβομπεάνους. (ο Ζερβόμπεης ήταν καπετάνιος στον Καρβελά – Σκαμνάκι κλπ. χωριά της Έξω Μάνης). Μαζί μ' αυτόν και με τους Ακροταιναρίτες χτύπησαν τους Μπαβαρούς και στη συνέχεια τους Οθωνικούς. Ο Φέδερ επρόσφερε στο Θαλάση αξιώματα και βαθμούς (ταγματάρχη) για να τον προσεταιριστεί, αλλά εκείνος περιφρονητικά δεν δέχτηκε. Όταν νικήθηκαν από τους βασιλικούς (Μανιάτες και Μπαβαρούς), οι αντιβασιλικοί Μανιάτες (όπως και ο Σκυλακάκης) χτυπήθηκαν. Ανάμεσά τους ο Θαλάσης που στο εξής, (μετά το 1840) ήταν ληστοφυγόδικος στην περιοχή του Γυθείου (Βλ. και το τραγούδι του Καμουσιώτη). Σε επανειλημμένες συμπλοκές με την αρχή και τους τοποτηρητές Μανιάτες, ο Θαλάσης είχε δείξει μεγάλη παλληκαριά και παραμένοντας πάντοτε ασύλληπτος είχε γίνει δημοφιλέστατος στη Μ. Μάνη. Με προδοσιά όμως τον ανακάλυψαν στο Γύθειο και στη συμπλοκή τραυματίστηκε βαριά. Κλέβοντας μια βάρκα πήγε στον Κότρωνα και ειδοποίησε στους συγγενείς του Γεωργόπουλους στις Πιόντες, που πράγματι έστειλαν και τον πήραν. Τον άφησαν στο Αρμυρό, γυρίζοντας όλο τον κάβο του Ματαπά και τον πήγαν σπίτι του. Αλλά φαίνεται ότι μαθεύτηκε και το σπίτι του σύντομα βρέθηκε περικυκλωμένο. Ξέφυγε και πήγε στα Χωραφάκια και από κει τον μετέφεραν μισοπεθαμένο στις Πιόντες, στους Γιωργοπουλιάνους. Ξεψύχησε μέσα στο Λιοπιγεριάνικο λιτριβείο στις Πιόντες και θάφτηκε

εκεί στο νεκροταφείο του Σωτήρα. Επειδή όμως οι διώκτες του πήγαν και κατά την νεκροψία και στις Πιόντες (θέλαν να κόψουν το κεφάλι του, για να πάρουν την επικήρυξη) οι συγγενείς του Γεωργοπουλιάνοι αναγκάστηκαν να ξεσηκωθούν στα όπλα, γιατί θεώρησαν μειωτικό γι' αυτούς, να παρθεί από τα σπίτια τους μέσα το κεφάλι ενός συγγενούς τους. Οι στρατιώτες και οι ντόπιοι εχθροί αναγκάστηκαν να υποχωρήσουν και να φύγουν. Οι αναρχικοί είχαν μεγάλοι δύναμη.

Είμαστε στην περίοδο 1868-1870.

Το μοιρολόϊ είπε η μάννα του Θαλάση :

Θαλάση ρήγα και πασά
και δεύτερέ μου βασιληά.
Θαλάση μπέη, μπουλουξή¹
Που ήσου στη Μάνη νταβιτζής².
Που έκλεινες περάσματα
Και έκοβες ξεβγάρματα³
Ώριζες δεν ωριζόσου
έκρινες δεν εκρινόσου.
Δε ζ' άρεσκε στο γ Καρβελά⁴
μέσ' στα Ζερβομπεάνικα⁵
εκεί στου γ κουμπάρουμε μας
πούχασι πάντοτες σουφρά
μ' εφτά λογιούνε φαϊτά
και με βασιλικά κρασά
βράδου πρωί με το γ καφέ.⁶
Μον'⁷ εσηκώθεις κι έφυγες
Κι ειδιάηκες στο Γύθειο

Εκεί στο γ κάβο το μ Πλατύ
άνοιξε η μάχη κι ο καβγάς
κι εφοβήθηκαν τα χωϊριά
Έπαρες σφαίρες δύο – τρείς
έρριξες χάμου δεκατρείς
επέρασες προς το Νησί⁸
και έκοψες ένα σκιουνί.
Και μία βάρκα έπαρες
με θολωμένα τα μυαλά
έφτασες ως το γ Κότρωνα.⁹
Κι εντελεγράφησες κρυφά
στα δύο τα Γιωργόπουλα¹⁰
και βάρκα εναυλώσασι
κι ήρθασι και ζ' επάρασι
Ζ' ειδιάησα απ' αναγυρητά¹¹
από το γ κάβο Ματαπά¹²
στο Αρμυρό* μεσάνυχτα
κι εκεί στα Συχαλάσματα¹³
Εχτύπησε η πόρτα μου
Κατέβηκα και εφώναξα:
-Αμποίος είναι που χτυπά
ετώρα τα μεσάνυχτα
-Άνοιξε, μάννα μου γλυκειά,
άνοιξε και μη με ρωτάς
κι έν' ο Θαλάση ζου επά.
-Ο Θαλάση μου δεν έν' επά

κείνος γυρίζει τα βουνά
και τρώει και πίνει και γλεντά
και για τη μάννα δε ρωτά.
Και πίζου¹⁴ εξαναμίλησε
ειδιάηκα και άνοιξα.
-Καλώς τα μάϊτια τα γλαρά
αλλά τα λέπου σα θολά
Τα λέπου και δεν είν' καλά.
-Ε μάννα, στρούσε μου παχειά.
Στρούσε φαρδειά, στρούσε πλαϊτειά
τα ρούχα μου τα αιματερά.
Στρούσε μου κα στη μ πλοκαϊριά¹⁵
και στο κατούϊ μας βαϊθειά
να μη με βρούσι τα σκυλιά.
Άειντε να πάεις για το γιατρό
και πρόσεξο με το κρυφό
Να μη ζε καταλάβουσι
και ρθούσι και με πάρουσι
Να ντόνε πάρεις χωριστά
να ντόνε φέρεις μυστικά
Σιγά να πάεις – σιγά να ρθείς
Να μη ζ' ακούσουσι οι γι οχτροί
Τι όλοι το βάλασι βουλή
να πάρουσι τη γ κεφαλή
Κι α γκζεψυχήσου ως την αυγή
να με τοιμάξεις μοναχή.¹⁶

Κατέβηκα και τούστρουσα
μέσα βαϊθειά στη μ πλοκαριά
κι έδωσα μία κι έφυγα.
Όσο να πάου όσο να ρθού
γιομάτη η στράτα κι γιαυλή
στραϊτιώτες και πολιτικοί¹⁷
η εξουσία κι οι γιοχτροί
απόξου εφυλάασι
Έπχιασα τους ερώτησα
τι θέσι τι γυρεύουσι
κι εκείνοι με ρωτήσασι:
-Που έναι ο Θαλάση ζου;
-Ο Θαλάση μου δεν έναι επά
είναι ίχια πάνου τα βουνά.
-Δω μέσα ακούμε γογγητά
αμποίος έναι που γογγά;
Και 'γω τουν αποκρίθηκα:
-Ετούτος έναι χριϊστιανός
και του σπιϊτιού περαστικός,
έναι ζητιάνος με ραβδί
κι έχει ενός βοϊδιού ζωή.
Σκορπίσασι κι εφύγασι
και άκουσα πο 'λεάσι
-Τώρα δεν έχει γλυτωμό
τι έπεσε στο γογγητό.
Υπομονέψτε ως το πρωί

και παίρνομε τη γ κεφαλή.

Και ο Θαλάσης έφυγε
στα Χωραφάκια¹⁸ ειδιαήκε
εκεί ήτανε του Μαλαντρή¹⁹
μα ήθε το μάθασι κι εκεί
Στου Πχιόντες²⁰ εκατέβηκε
Στου Πιγιεράκο²¹ την αβλή
κι εβγήκε η ψυχούλα του
και ανεπάφτη το κορμί.

Όντας που έφτασα εκεί
γιομάτη η μάντρα κι οι λιακοί
στραϊτιώτες και πολιτικοί
και το παρτσαδοκόβασι²²
Κι έσκουξα δυνατή φωνή:

-Βρε Τσατσαρούνο, βρε σκυλί,

θα ζε αφήκου στη ντροπής

Μέσα τα σαβανώσασι

κι απόξου εκάναςι βουλή

να κόψουν το κεφάλι του

και να ν το πάν του βασιλιά

Και τους επαρακάλεσα

-Άστε μου το κεφάλι του

για να ντο θάψου στην αυλή

τι τόχου μοναχό παιδί

Έσκουξ' ο Κυϊριακούλακας²³

με τη χοντρή του τη φωνή

Έσκουξ' ο Πετρομιχελής
με την ωραία του στολή
και το χοντρό του τόνομα.
-Που είστε τα Μιχελόγγονα²⁴
Τρέξτε να βοηθήσετε
γιουρούσι για να κάμομε
να μη μας τότε πάρουσι
Όλοι να ξακληρίσωμε
μή μείνει φηλυκό γιατί²⁵
μήτε του Γιώργαρου η μουγγή²⁶
τη γ κεφαλή του α μ πάρουσι.
Όλοι τους εγιουρδίξασι²⁷
και μου τ' αφήκασι εκεί.²⁸
Κι εγώ η μαυρομάννα του
άλλαξα το Θαλάση μου
τον έντυσα πασκαλινά
με τη γκαλή του φορεσά
τη φουστανέλα τη μ πλαϊτειά
και τ' ασημένια τ' άρματα.
Στον Άη – Σωτήρα²⁹ τόθαψα
Να λέπει στα προσηλιακά
Μέσ' το Σωτήρα στο καμπί
στη μάντρα τη χωρικωτή³⁰
Κι έγγραψε γράμμα και γραφή
και τήνε στέρνου στο Βοϊδή³¹
για να μου στείλει μπαρσαμά

να μπαρσαμώσου το λοντά
να μπαίνει αέρας και δροσά.³²

Σημειώσεις

*Βλ. και μοιρολόγια Μπουρικιάνικα και Φελουριάνικα.

Οι Γρηγοριάνοι (και πιο μανιάτικα: Χρασοληγοριάνοι, επειδή κάποιος πρόγονος τους ήταν πολύ παχύς (= χράχιος, είναι το θρασίμι και μεταφορικά ο παχύς) και τον έλεγαν Γρηγόρη (Χράσο - Ληγόρης) είναι συνήθως γεροδεμένοι και παχείς. Στους Γιαννακομιχελιάνους ανήκαν οι οικογένειες Γεωργόπουλος (Πιόντες), Μπερδέσης, Νικολαράκος, Δεκουλάκος, Γιαννακόδημας, Βοϊδονικόλας, Γιαννόγκοντας, Μπαξεβάνης (όλοι απ' τη Λάγια) και Γιαννακόπουλος ή Γιαννακάκος (Δημαρίστικα), και Καλλιδώνης, Τσούμπελης (Βάθεια). Επίσης ο Κουζίγιαννης της Λάγιας ανήκε στην ίδια συμμαχία, αλλά είναι βέβαιο ότι δεν είχε πατρική συγγένεια.

1. προτού δημιουργηθεί ο ταχτικός στρατός ο μπουλουξής (αρχηγός μπουλουκιού) ήταν κάτι ανάλογο με τον σημερινό αξιωματικό (κατώτερο). 2. Παλληκαράς. 3. Περάσματα. 4. Χωριό βορινά του δρόμου Γύθειο Αρεόπολη. 5. Οι Ζερβομπεάνοι ήταν απ' τους αρχηγούς των Μανιατών στην εξέγερση εναντίο στους Μπαβαρούς. 5^α. αλλού αναφέρεται «Κουμπαριάνικα» αντί «κουμπαρούνε μας». Οι Κουμπαριάνοι ήτα στα χωριά της Πανίτσας. 6. Ο καφές ήταν πολυτελές ποτό κείνη την εποχή. Μετά το στίχο υπάρχει παραλ. που λέει. (Λίας Ποντικάκος):

Ακούστε φίλοι λικρινείς
και του Θαλάση συγγενείς
τέλογου ήρθε ή κανονιά
στο Σπυριϊδιάνικο λοντά.

και συνεχίζει μετά το στίχο. 16. «Λοντάς» είναι ό οντάς, ο οίκος. 7. αλλά. 8. εννοεί το Κρανάη. 9. Μεγάλο χωριό της προσηλιακής Μάνης η αρχ. Τευθρώνη. 10. Γεωργόπουλος οικογ. στις Πιόντες που ανήκουν στη συμμαχία των Γιαννακομιχελιάνων όπως και του Θαλάση η οικ. 11. Σε πήγαν από γύρο – γύρο δηλ, γύρισαν όλο τον κάβο του Ματαπά

(Ταίναρο). 12. Ταίναρο. * Αρμυρό κοντά στα Άλικα και Κυπάρισσο, ευθεία κάτω προς τη θάλασσα απ' τα Τσικαλιά. 13. Μικρό χωριό των Τσικαλιών. 14. ξανά. 15. αχυρώνας. 16. να τον θάψει μόνη της, να μην του κόψουν το κεφάλι για να πάρουν την επικήρυξη. 17. δηλ. μη στρατιωτικοί. 18. Τα πρώτα (νότια) σπίτια της Λάγιας. 19. καλύβι με χτήμα και γύρισμα. 20. χωριό Ν.Α. της Λάγιας. 21. Πιεράκος. Συγκεκριμένα το Θαλάση τον έκρυσαν στου Λιοπιεράκο το λιτριβείο. 22. Τον έκοβαν κομμάτια (μάλλον νεκροψία εννοεί). Μόλις τελείωνε η νεκροψία θα του έκοβαν οι διώκτες του το κεφάλι. Γι αυτό καρτερούσαν. 23. Γέροντας των Γεωργοπουλιάνων. 24. άλλος Μιχελιάνος (Τουρκονικόλας). 25. Θηλυκή γάτα. 26. Κάποια μουγγή κόρη Του Γιώργαρου Γεωργόπουλου, που εδώ αναφέρεται σαν η πιο σκάρτη στην οικογένεια. 27. έκαμαν επίθεση, ενδιαφέρθηκαν ενν. τους Γιωργοπουλιάνους. 28. Εννοεί τους διώκτες του. 29. Εκκλησία και νεκροταφείο στις Πιόντες. Ο Θαλάσης είναι εκεί θαμένος. 30. Καλοσοβαντισμένη. 31. Μαυρομιχάλη. 32. «Το Θαλάση τον εφέρανε από τα Συχαλάσματα στα Χωραφάκια και μετά στου Πχιόντες» διηγείται ο Γιάννης Γιαννακάκος (Μαρκομιχάλης) – Πιόντες.

Πηγές: Την καλύτερη παραλλαγή που δημοσιεύουμε την οφείλουμε στην Κανέλλα Γεωργοπούλου (Κάσση) από τις Πιόντες. Παρόμοιες είναι οι παρ. των : Γρηγ. Γουνελά (Λάγια), Κ. Μπόφου (Κορογονιάνικα) και Η. Ποντικάκος (Γερολιμένας).

Δημοσίευση: Πετρούνιας, Καλλιδώνης (και οι δύο λειψές).

Και μια παραλλαγή από την Στ. Νικολαράκου (Πολυμενάκου) Λάγια:

Θαλάση ρήγα και πασά
κι ολάκερε μου βασιληά
στο Γύθειο ειδιάηκες
με το στρατό εμάλωσες
εμάλωσες με τους οχτρούς
Βάρησες κι εβαρήθηκες
Θαλάση εσκότωσης εννιά

κι ετραυματίστης σοβαρά
Έδωσες μία κι έφυγες
κι ειδικήκες στα Τσικαλιά
κι εκεί στα Σιχαλάσματα.
-Ε μάννα στρούσε μου παχειά
γιατί έχου τράματα βαϊρειά
Κι άειντε να πάεις προσηλιακά
στι Πχιώντες στη γ Κοκκινογής¹
‘δειοποίησο τους συγγενείς
να ρθούσι να με πάρουσι
να μη με πάρει ο στρατός
γιατί το θεωρού ντροπής
τι έχου αποκηρυχτεί
Εγώ στη Λάγια επέρασα
στι Πχιώντες και εφώναξα
Έφτασε ο Πετρομιχελής²
με τη μεγάλη του φωνή
και το Θαλάση επάρασι
στη μάντρα του Μοναστηριού
εκεί τότε φυλάασι
Εκεί ειδική κι ο στρατός
και του Τσιλιβαράκη³ ο γιός
τους επαρακαλέθηκα:
-Μόνο να ντον αφήσετε
μία μαϊτια να ντόνε ιδιού
Τα μάϊτια του του κλείασι

και του τα δέσσασι σφιχτά
Καβάλα τον επάρασι
το μπάσσασι στην εγκλησιά
απόκρυφα και μυστικά
και τούρριξα μία μαϊτιά
Κι ύστερα τον επάρασι
καβάλλα και στη μ πλάτη τους
για να μη βρούσι το ντορό⁴

Στον Λέκα (ή Λέκκα, βλ. και «Σόγια της Μάνης» σ. 70) και στο Θαλάση αναφέρεται και το εξής τραγούδι της εποχής του Όθωνα που ακόμα τραγουδιέται στην περιοχή του Ξεροκαμπιού Σπάρτης: Κάνει λόγο για τις ληστρικές επιδρομές των δύο Μανιατών στα εύφορα μέρη της Λακεδαίμονας και Επιδαύρου Λιμηράς*:

Θαλάση κερατά,
πάντεχες τ' είναι η Σκάλα
κι η βλαχοΣτεφανιά;
με το χρυσό σπαθί
που κάνει τους Μανιάτες
και χέζουνε μαλλί.

Πηγή: Γιώργος Μιχαλακάκος, Κότρωνας.

1. Το χωριό Πιόντες ή Πιώντες έχει κοκκινόχωμα στο έδαφος του. 2. Τουρκονικολιάνος (συγγενής του Σπυριδάκο Θαλάση). 3. Μανιάτης που ήταν μαζί στο στρατό. 4. Ίχνος.

* Ο Α. Κουτσιλιέρης στο «Μανιάτικα Μελετήματα» σ. 174, μιλάει για το ίδιο θέμα. Το τραγουδάκι το δημοσιεύει με τελευταίο στίχο: «να τρέχουν σαν λαγοί».

Στο Γύθειο όπου ο Θαλάσης πρωτοτραυματίστηκε φαίνεται να πήγε και στο σπίτι της αδελφής του. Μετά πήγε στο πατρικό του. Το μοιρολόϊ

που πήγε και τούπε η αδερφή του, όταν έμαθε ότι πέθανε, είναι αυτό (μας το διηγείται η Παπαδογονίτσα – Χουγιούρενα (Κωλόπυργος - Κούνος).

Τη νύχτα τα μεσάνυχτα
Η πόρτα μου εκουρτάλησε
απάνου εξεσηκώθηκα
κι ειδιάηκα και άνοιξα
κι ήτανε ο Θαλάση μου
και ο αγεροπάτη μου.
-Καλώς ήρθες, Θαλάση μου,
καλώς το καβουτσάκι μου
Για πες μου τρέχει τίποτα;
Και μ' είπε και με μίλησε:
-Άειντε να πάεις, Παρασκή,
να στρούσεις το κρεββάτι μου
να πέσου να ξεκουραστού
τι έρχομαι από μακρά
έρχομ' από το γ Καρβελά
Ειδιάηκα και τούστρουσα
στ' άσπρα και στα φουφουδερά
και κει η πόρτα μας χτυπά
κατά τα ξημερούματα.
ειδιάηκα και άνοιξα
κι ήταν οι χωροφύλακες
Τουν είπα τουν εμίλησα:
-Τι θέτε, τι γυρεύετε
τούτη την ώρα πούρθατε

όπου δεν επιτρέπεται;
-Αγροίκησο, ε Παρασκή,
εμείς τόνε σκοτώσαμε
καϋμένη το Θαλάση ζου
και τον αγεροπάτη ζου
Τουν αποκρίθηκα και γω:
-Και αν τον εβαρήσατε
τίποτα δεν του κάματε
εμένα του Θαλάση μου
και του αγεροπάτη μου.

Σαν τ' άκουσ' ο Θαλάση μου
με φώναξε με μίλησε:
-Για βάλε πλάτη δύναμη
στα πόϊδια μου να σηκωθού
να πάρου το ντουφέκι μου
και το μακρύ μου το σπαθί
να βγού στη μ πόρτα της αυλής
ο νωματάρχης να με ιδειί
ο νωματάρχης το σκυλί
για να σκιαχτεί να φοβηθεί
να φύγει ν' απομακρυθεί.
-Ζε τόλεα Θαλάση μου
να μη μ πάεις στο γ Καρβελά
και στα βλαχοΜυστριώτικα
να γδύνεις τη φτωχολογιά.